

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrtletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 150 din

V zamejstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 11. avgusta 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Sodelovanje ljudstva po načrtu dr. Pirkmajerja

Vprašanje bodočega »narodnega predstavništva«, »volilnega sestava« in »banovinskih zborov« ureja načrt dr. P. tako-le:

1.

Sestav dveh domov v narodnem predstavništvu naj se obdrži. Senat mora po svoji sestavi predstavljati zvezo med državnim in banovinskimi zakonodajnimi telesi. Kolikor senatorji niso imenovani, jih izvolijo banovinski zbori in mestni svet v Belgradu. Glede pristojnosti senata in državnega zbora (»narodne skupštine«) se mora dati državnemu zboru premoč pri pravici sklepanja o preračunu in nadzorovanju uprave, senatu pa premoč pri zakonodajnih nalogah.

2.

Z volilnim zakonom je treba poročevati, da izražajo volitve nepokvarjeno voljo ljudstva. Organi državne uprave in cerkve (cerkev?) ne smejo imeti nobenega vpliva na volitve, zato mora biti poskrbljeno s posebnimi sankcijami. Za volitve poslancev v državni zbor mora veljati vodilo splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem in z d'Hontovim sorazmerjem. Glasuje se po kombiniranih državnih in okrožnih seznamih, pri katerih je število poslancev določeno po okrožjih, medtem ko se manjšina v okrožjih upošteva pri razdelitvi mandatov na državnem seznamu, če je dosegla državni količnik in se je vezala na dotični državni seznam.

3.

Banovinski zbor mora biti izraz tudi stanovskega in kulturnega lica banovine. Zato morajo biti v banovinskem zboru poleg banovinskih poslancev, izvoljenih na podstavi splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem in z d'Hontovim sorazmerjem tudi predstavniki stanovskih korporacij in predstavniki kulture (kombinirani sestav senata in državnega zbora). Banovinski zbor izbere tri do pet členski banovinski odbor, ki pripravlja delo banovinskega zbora, nadzoruje izvrševanje sklepov zbora, predstavlja banovino kot pravno osebo in se udeležuje državne uprave po bankem svetu. Banski svet je ustanova pod predsedništvom bana. Sestoji pa iz predstojnikov banskih oddelkov in banovinskih ustanov ter iz členov banovinskega odbora...

Iz naslova današnjega sestavka razberejo bralci, zakaj moramo obravnavati danes kar tri poglavja načrta dr. P. skupaj. Vsa ta tri poglavja se sučejo okoli vprašanj oblike in pomena bodočega sodelovanja ljudstva v državni in krajevni upravi oziroma zakonodaji. Prizadeta še ni samo občinska ureditev, to poglavje se bo pa le dalo obravnavati posebej, ker je to tista najnižja samouprava, ki pri zakonodaji ne sodeluje.

Glede bodočega »narodnega predstavništva« uvaža načrt dr. P. po eno spremembo v oblikovnem in stvarnem oziru. Nobena teh sprememb ne zahteva spremembe današnje ustave.

Namesto senatorjev, ki jih volijo sedaj poslanci, člani banovinskih svetov, oziroma dobesedno »vsi banski svetovci dotične banovine« in »predsedniki občine«, po naše: župani, bi vstopili v senat senatorji, ki bi bili izvoljeni od banovinskega zbora. Po tej poti hoče dr. P. doseči uspeh, da bi »senat po svoji sestavi predstavljal zvezo med državnim in med banovinskimi zakonodajnimi telesi«. Stvarno bi bila novota precej malotna. Namesto dosedanjih volilnih mož iz treh različnih vrst, med katerimi pa vendarle tvorijo župani odločilno večino, bi bili bodoči volilni možje samo banovinski poslanci. Aktivna volilna pravica v senat bi se na ta način neznansko skrcila, tako da pomeni predlog dr. P. vprav nasprotno od napredka. Politična različnost med senatom in državnim zborom, ki dandanes ne udarja na svet-

lo zaradi edinstvenega volilnega zakona za volitve poslancev, bi se poostрила v naravnost geometrični progresiji. K temu izsledku prišete še okolnost, da daje načrt dr. P. senatu premoč v zakonodajnih nalogah, t. j. da noben zakon ne bi smel biti sprejet brez polnega soglasja med državnim zborom in med senatom. Državni zbor bi sicer smel prevračati vlade (česar senat ne bi smel), smel bi odklanjati državni preračun, najsi bi držal senat z vlado, ali na vsem področju drugih zakonov, bi bil izročen senatu in njegovi volji. Edini zakon, preračun, pa je natančno tisti, ki si ga sme vlada sama dati po ustavi s pomočjo dvanajstin!

To naj bi bila tista stvarna sprememba v razmerju med obema domoma. Tako, kot hoče načrt dr. P. navidezno, bi imel senat lice zbornice banovin, državni zbor pa lice neposredno izvoljene zbornice volilcev. V resnici pa bi bil bodoči državni zbor, izvoljen kot nepokvarjen izraz volje ljudstva, v svoji odločilni nalogi izročen volji zbornice, ki bi bila sestavljena samo do polovice iz posrednih mandatarijev ljudstva, in sicer takih, ki mogoče niti ne bi bili izvoljeni s tajnim, niti s sorazmernim glasovanjem. V današnji sestavi sta tako senat kot državni zbor poročito centralizma. V bodoče bi bila — po tem načrtu — to samo tista zbornica, ki bi oblikovno predstavljala odposlance pokrajin, četudi le-té samo do polovice, po drugi polovici pa bi jo sestavljali imenovani udje.

Znana je modrost »državnikov« moderne dobe, ki propovedujejo potrebo ravnotežja. To ravnotežje pomeni, da je treba za vsako dajatev ljudstvu najti protiutež. Zdi se, da je dr. P. zapadel tudi tej boleznii; njegov načrt namreč odkupuje demokratično izvoljeni državni zbor, ki bo predstavljal nepokvarjeno voljo naroda, z ustanovitvijo skrajno nazadnjaško sestavljene zgornje zbornice, ki bo na področju zakonodaje odločala. Kako bo pri takem nasprotju vplivala »nepokvarjena volja naroda« na bodočo zakonodajo, ni treba opisovati; tako jasno je, da nič. Jasno je tudi to, kako bo bodoči senat predstavljal zbornico banovin, če bo od njegovih udov le polovica izbranih od banovinskih zborov in če molči načrt o načinu izvolitve te polovice, tako da si smemo misliti, da bo vsak banovinski zbor poslal v senat le zastopnike svoje, čeprav samo navadne večine, in da bodo pošiljale banovine v senat različno število svojih senatorjev, kakor so pač velike ali male.

Vendar pristavljamo temu spoznanju takoj tudi trditev, da iz načrta ne sledi neposredno, da bi bil avtor hotel ta uspevek. Nasprotno, mislimo, da je iskal rešitev za pravo razmerje med državo in banovinsko zakonodajno močjo, kakor si ga on predstavlja. Podoba je, da jo vidi v dvodomnem sestavu, ki ga je pa — to pač namenoma — hotel urediti tako, da vprav ni potrebna nobena sprememba današnje ustave.

V sestavljenih državah, ki hočejo to res biti in tega ne izpodkopavajo zato, da so v resnici unitaristične, sta po navadi uvedena dva doma. V enem se izraža glas volilcev cele države, v drugem se oglašajo pokrajine kot celote. Če sta ta dva doma popolnoma enakopravna in izbrana po istih glasovalnih vodilih, zamoreta v resnici dati zakonodajo, ki bo zdrav sporazum med križajočimi se koristimi celote in posameznih pokrajin. V vsakem drugem primeru sta pa dva doma lahko v trajnem sporu med seboj, in to celo v unitaristični državi.

Pri nas je prišlo do spora med senatom in državnim zborom leta 1936 ob razpravi o preračunu in finančnem zakonu za leto 1936/37, ko senat še ni bil »sinhroniziran« in je imel večino

senatorjev, ki se še niso premislili in zapustili JNS. Takrat je senat odklonil dr. Stojadinovića in njegovim prijateljem v takrat obstoječem redu nekatera pooblastila in vlada se je morala z državnim zborom vred ukloniti. Zastopniki JNS so takrat pobijali mišljenje nasprotnikov, da je v preračunskem vprašanju državni zbor močnejši od senata in da zato nima senat pravice spreminjati od državnega zbora že sprejetega preračuna in finančnega zakona. Takrat so prodrli s svojim stališčem, nasprotno stališče pa je našlo svoj odmev v načrtu dr. P.; on se zdaj pridružuje mišljenju, da bodi državni zbor na področju preračuna (in finančnega zakona?) močnejši od senata.

Drugače pa ne poznamo pri nas sporov med senatom in državnim zborom; saj se je tudi senat dodatno prilagodil spremenjenim razmeram. Teh sporov redoma tudi ne more biti, ker slonita pri nas oba zakona o volitvah na istem vodilu, na vodilu »predstavljanja« ljudske volje. Pač pa trpi unitaristična Francija precej zaradi različne volilne zakonodaje za poslansko zbornico in za senat.

Klasičen zgled pravilno izvedenega sestava dveh domov je ZSSR, ki ima dva popolnoma enakopravna domova: svet zveze in svet narodnosti, izvoljena oba na isti način, namreč neposredno. Če bi se hoteli ravnati po tem zgledu, bi moralo imeti naše narodno predstavništvo res dva doma: državni zbor in zbornico narodov: Srbov, Hrvatov in Slovencev; oba doma bi morala biti popolnoma enakopravna in izvoljena neposredno, toda zbornica narodov tako, da bi bili v njej narodi enakopravni. Toda če pomislimo, da diktirata Zvezi svetovskih socialističnih republik tako urejena dva doma vrhovnega sveta Zveze ne samo njen drugačni družbeni red, temveč tudi visoko število prebivalstva, pestra množica narodnosti in velikansko ozemlje, si bomo pač hitro na jasnem, da utegne podoben način ureditve skupnega državnega predstavništva povzročiti za naše razmere zelo drago, brez potrebe zapleteno ustano-vo. Prepričali se bomo torej, da zgled ZSSR za naše potrebe ni uporabljen niti po zunanjih pogojih, niti — politično.

Predvsem politično! Kajti pri nas ni ukaz časa, da se uresniči samo sorazmerna enakopravnost med narodi, kakršna je izvedena v ZSSR, temveč da se uresniči absolutna enakopravnost med Srbi, Hrvati in Slovenci kot enakovrednimi ustanovnimi narodi. Uresničenje take enakopravnosti je pa porokovano samo z zbornico, v kateri bodo imeli tako Srbi, kot Hrvati in kot Slovenci popolnoma enako število zastopnikov. Iz tega sledi, da nam ni potrebno v skupni državi — razen za izjemni, nižje omenjeni primer — narodno zastopništvo v dosedajnem pomenu besede in z dvema domoma, temveč da lahko spodnja zbornica, državni zbor, odpade in da se ohrani samo skupna zgornja zbornica, zbornica ustanovnih narodov; ta bi ne bila narodno, temveč državno predstavništvo, državni zbor.

Državno predstavništvo ali državni zbor v tem pomenu bi bil pristojen za izvrševanje nalog tiste skupne zakonodaje, ki bi jo narodne pokrajine sporazumno izločile iz svoje lastne. V podrobnosti se za zdaj ne spuščamo. Poudariti pa hočemo nujnost, da skupna država ne varuje samo absolutne enakopravnosti narodov, temveč da poročito tudi demokratično vladavino, demokratičen ustavni red kot brezpogojno podstavo pravnega reda v vsaki izmed državno sestavljajočih narodnih pokrajin. To poročito bo mogla skupna država izvrševati v glavnem z dvema ustanovama: a) z ustavnim sodiščem, ki bi bilo pristojno razsojati o ustavnosti zakonov državnega in narodnih zborov (v vsaki narodni pokrajini), b) z ustavodajnim državnim zborom, pristojnim za sprejemanje ali spreminjanje skupne državne ustave.

Ustanovodajni državni zbor je tisti primer, ki bo po našem mišljenju moral biti sestavljen iz dveh, med seboj enakopravnih domov; iz prej

omenjenega državnega predstavništva ali državnega zbora, v katerem ima vsak narod enako število zastopnikov, izvoljenih s splošnimi in enakimi volitvami v tajnem in sorazmernem glasovanju, ter iz ljudske zbornice, izvoljene po istih pogojih za območje vse države tako, da odpade po en poslanec na določen odlomek prebivalstva v skupni državi, vendar na osnovi volilnih okrožij. Tako imenovani »spodnji« dom ustavodajnega državnega zbora bi se skliceval in volitve vanj bi se torej vršile samo takrat, kadar bi šlo za ustavno vprašanje skupne države. Sklepi tega razširjenega zbora pa bi morali biti podvrženi še ljudskemu glasovanju tako, da bi mogli postati obvezni potem, ko ko bili v vsaki narodni pokrajini sprejeti z večino glasov.

To bi bil sicer v resnici precej zapleten ustavodajni ustroj, ne smemo pa pozabiti, da vzdržijo dobre ustanove lahko več desetletij in da bi bilo navedeno poslovanje potrebno le v daljših presledkih, ne pa redno. Slabe ustanove so pa — to že vemo — trajno v krizi.

Umestne bi pa bile podobne mere zaradi tega, ker je družbena in politična stopnja v pokrajinah naše države zelo različna in bi se znalo zgoditi, da bi državni zbor, sestavljen le iz enega števila zastopnikov narodnih pokrajin, v ustavnih vprašanjih zašel v reakcijo. Razume se, da bi tudi razširjeni državni zbor ne imel druge ustavne pristojnosti, kot tisto, ki je zvezana s skupno državno ustavo.

(Konec prihodnjic.)

Krpanova kobila spet gostuje v Ljubljani

Pred nekaj tedni so postavili na Valvazorjevem trgu kip slovenskega kiparja Franceta Kralja pod naslovom: »Simbol slovenske žene«.

Spomenik stoji odmaknjen od poti, med visokimi drevesi. Najbrž ga zato dalj časa ni nihče opazil. Ko pa se je to vendarle zgodilo, je nastala huda zmeda: iz tal je zrasel v Ljubljani nov spomenik. Časopisi o odkritju niso pisali, sploh se ne ve, kdo je spomenik postavil in zakaj; ob tisti priložnosti ni bilo na poslopih zastav, godbe niso igrale, o slavnostnih govorih ni nihče ničesar slišal, skratka, vse se je zgodilo brez uniform, vencev, častnih čet, brez krojev in brez rdečega tiska po časopisih. — Stvar je postala sumljiva ljudem, ki ljubijo pregled čez vse velike in majhne malote našega mesta in katerih kritičnim očem ne uide niti golobji odpadek na strelovođu banske uprave. Ker pa je šlo ob tej priložnosti za spomenik in take zadeve spadajo po navadi v področje umetnostnih kritikov, se je zgodilo, da je omenjeno sumljivo zadevo na kraju samem in do dna raziskal — po svojih močeh — najprej eden izmed »Jutrovih« umetnostnih kritikov, nato so v stvar posegle »slovenske žene« in kot zadnji je spregovoril — seveda tudi v »Jutru«, kot nekdanjem pribežališču Krpanovih kobil, — rasni biolog.

Po sestavku »Jutrovega« umetnostnega kritika se je začelo zanimanje za spomenik večati, zaenkrat še previdno, boječe in obzirno; ko pa se je izkazalo, da za stvarjo ne stoji nobena izmed političnih strank in da je nima namena braniti tudi nobeden izmed slovenskih umetnostnih kritikov (katerih se ob vsaki razstavi v Jakopičevem paviljonu oglašajo na tucate — to pot pa so najbrž bili vsi na počitnicah), je Kraljeva skulptura postala nad vse dobrodošlo terišče, na katerem se je moglo izživljati ljubljansko svetobolje, to je nekakšna rahlična naperjenost in po evičku dišeče nezadovoljstvo, ki zavoljo dobro organizirane varnostne službe ne more na dan po krčmah, po političnih zborovanjih in po ulicah.

»Jutrov« umetnostni kritik je postavil vprašanje spomenika na višino »kulturno-umetniškega« problema, s čimer je stvar še bolj nevtraliziral in jasno podčrtal dejstvo, da gre ob tej priložnosti za »čisto in zdravo umetnost«, ne pa mogoče za manifestacijo politične stranke. S prvim je hotel ustvariti videz resnosti in pokazati

veliki smisel, ki ga ima za čistost stvari sploh, z drugim pa je dal moralno oporo zagrenelim in majhnim ljudem, ki so tako po znanih zapletenih in ter pabalinskih metodah mogli spet kedaj dati duška svojemu svetobolju brez nevarnosti, da bi bilo treba za to plačati 75 din.

To »kulturno-umetniško« vprašanje — če že smemo na stvar s te strani sploh resno pogledati — pa s strani »Jutrovega« kritika sploh ni bilo iskreno postavljeno: ni šlo za to, če je spomenik umetnina ali ne; šlo je za g. Kralja in njegov slog: na eni strani za vero v »realizem« in realistično strujo, v katero g. »Jutrov« umetnostni kritik veruje, na drugi strani pa za Kraljev simbolizem, za bolno domišljijo, sprieno umetnost itd. S tem je bila storjena prva krivica in zagrešena prva napaka: vera v neko umetniško strujo za umetnika, ki ustvarja, ni greh in ne napaka, marveč nekaj čisto naravnega in razumljivega, najbrž celo nekaj nujnega (razen za velike umetnike, za katere velja, da verujejo vase in ustvarjajo struje); za kritika, ki naj bi bil nepristranski opazovalec in ocenjevalec umetnostnih stvaritev, ki se kadar koli in kjer koli pojavljajo, pod znamenjem te ali one struje (pa čeprav je slog »za tisočletja zastarel«), pa je neodpušljiv greh, če se postavi na omejeno in ozko stališče vernika, ki v nič ne verjame razen v paragrafe svojega katekizma in ki razen svoje veroizpovedi ničesar noče ter ne more razumeti.

Torej je bilo vprašanje potemtakem, če je Kraljev spomenik umetnina ali če ni, od vsega početka izločeno; prav tako je g. kritik preskočil drugo bistveno vprašanje, če namreč spomenik-simbol predstavlja slovensko ženo: če predstavlja težko, tragično postavo — kmečke matere, ki ji je celotno življenjsko obzorje živina, otrok in žito. Ženo, ki se stoletja in stoletja, od pomnjenja peha za tem, da to troje obdrži, ki s poslednjimi svojimi močmi trepetajo pred povodnjo, točo, vojsko. Ženo, ki jo je groza pred boleznijo in smrtjo njenega najdražjega, ki pa ji ni drago zato, ker je lepo ali dragoceno ali koristno, ker ji mogoče lajša življenje in ji obeta brezskrbno starost, ne, ampak zato, ker z vsem tem od prvega svojega dneva živi, ker ji ti elementi, med katere jo je do kraja ubogo postavila usoda, pomenijo vse. Ženo, ki živi, ker umreti ne more. In v tem nihanju med življenjem in smrtjo, v več-

povsod morate hvaliti njegovo junaštvo in velikodušnost, poveljevatiti morate njegovo lovsko spretnost in navduševati ljudi za njegovo moč.

Zgodilo se je po čarovnikovem naročilu. Po vseh proščenjih in svatovščinah, povsod, kjer se je zbralo več ljudi, se je našel kdo, ki je hvalil veličino Janeza Povprečnika. Kmalu ni bilo več večje družbe, kjer se ne bi bilo omenjalo njegovo ime.

Po dveh letih je čarovnikova misel dosegla popoln uspeh. Malokdaj je še kaka čarovnja tako šla v klasje. Ves narod je bil prepričan, da je Janez Povprečnik velik mož, da je velik bojevnik in junak, da je neustrašen lovec, da je največji bistrovidec in najgloblji modrijan. In čudo prečudno! Nihče ni vprašal, kakšna velika dejanja in kakšne modre izreke je Povprečnik napravil. Njegova veličina se je slavila kar tako v splošnem, brez posameznih del.

Tedaj pa so se našli nekateri, ki so s samostojno mislijo opazovali razvoj te prečudne čarovnije. Rekli so, zakaj si delamo junaka v svojih možganih, zakaj se vrši tako veliko prostovoljno varanje nas samih in vsega naroda? Vsa stvar je sicer zelo zanimiv poizkus našega starega čarovnika, vendar ji je treba dati pravo ime, ker če nas pregledajo tujci, bomo v zasmeh vsem sosednjim narodom.

To pa je bila preizkušnja vse čarovnije. Vsa množica je nastopila proti tem ljudem, razglasili so jih za sovražnike naroda in izkoreninjenje, in nazadnje so morali biti zelo veseli, da jih niso kamenjali.

Janez Povprečnik pa je mirno živel kot veliki mož in je nazadnje umrl za boleznijo blaginje. Po smrti je bil slovesno oklican za narodnega svetnika in heroja, in neštete narodne pesmi so slavile njegova velika dejanja.

Modna blaga

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

nem boju za obstanek so ženi okorele roke in se ji izbulile oči, upognil se ji je hrbet, razširila se njena dlani in prsti so ji okrnili ter postali otekli...! In če so vsa ta in druga dejstva s tako imenovanega evropskega, svetovnega, stvarnega itd. vidika še tako brezpomembna, majhna, mogoče celo banalna, so po mojem mnenju strahotno resnična in tragična. In tej strahotno resnični tragični ženi-materi, ki nas je vse rodila, je Kralj hotel postaviti spomenik.

Mimo tega pa, da s svojega vidika vrednost Kraljeve skulpture točneje opredelim, ni mogoče trditi, da bi bil kip »monumentalno delo« ali »genialna umetnina«, skratka nekaj, kar bi se dalo označiti s superlativi ali da bi načinu oblikovanja in kompozicije ne bilo oporekati.

Za to pa, kot sem že omenil, sploh ni šlo. Potem, ko je izšel sestavek »Jutrovega« kritika in je bila cenena senzacija tu, je pričelo pravcato romanje k spomeniku. Ljudje, ki ne vedo, kje »Narodna galerija« stoji, ki znotraj še niso videli Jakopičevega paviljona in ki so jim Franciška Gaal, Hans Rühman, Theo Lingen in Hansi Knoteck z Ganghoferjem najpriljubljenije prikazni na filmskem platnu, so ob skulpturi povzeli glavno besedo. Sprva boječe, potem zmeraj bolj pogumno in glasno, dokler nazadnje niso odkrili jedra vprašanja. Pogovor se je kresal približno na takile višini: »Spomenik sploh ni bil javno odkrit! — Kdo neki ga je postavil? — Bogve, koliko so plačali zanj? — Sploh pa, kaj neki predstavlja? — Aha, to je žena, to je govedo, to pa otrok in — kaj — aha, snop klasja! — Prosim? Kako pravite? Seveda, otrok je slabo povit; v Dečjem domu drugače uče; prav za prav smo pa proti povijanju otrok. Jaz pa ne, gospa! Dojenčkam je treba kak mesec ali dva povijati, sicer se vam zbrca in prehladi. Moj Jakec se je zadnjič prehladil, poklicati smo morali dr. Drča, ki je dejal... Veste, če je tole dojenček v prvem mesecu, je čisto prav, da je povit. Slabo pa je, to je res! — Kako mislite, gospod? Jasno! Vsako pravo govedo mora imeti dolge, mnogo daljše in ostrejšje rogove. Prosim vas, govedu služijo rogovi za obrambo, in raso govedo mora imeti naprej zasukane, ostre roge, sicer ni raso, ampak izrodek, skrupulo. Res je, naši umetniki ne poznajo biologije! — Kdo je to delal? — Kralj. — Kako prosim? — Franco Kralj. — Aha, sem mislil, sem se že ustrašil... — Pa klasje, gospod! Ali je to kakšno klasje, če ne veste ali je pšenica, proso, rž, ječmen ali ajda! — Toda madame, milostljiva, izvolite pogledati tej ženi v obraz. Saj nima niti trajne ondulacije! Kako pravite? To naj bo slovenska žena? Pardon, gospod, slovenske žene s takim nosom ni! Je ni! In je sramota za slovensko raso, če ji kdo tak nos prisoja. Pa res, sramota je! — In s slabo povitega otroka, z rogov, z žita, z ondulacije in izbuljenih oči se je gnev obrnil proti nosu, ki je za slovensko ženo in za raso sploh sramoten. Ždaj so pričeli nos po dolžini in širini primerjati z velikostjo obraza, otroka, goveda in žita. Edini zaključek, ki je mogel nastati, je bil: »Jutro« ima prav, spomenik je za nič, je sramota za Slovence in g. Kralj, fuj ga bodi!

Tako se je zgodilo, da se je zgodba v vsej svoji banalnosti nadaljevala in privedla do končnega absurda: nekaj dni po izidu »kritičnega« sestavka, neposredno za romanjem k spomeniku, so »slovenske žene« — katerih istost pa do danes še ni ugotovljena — skulpturi odbile nos. »Narod«, verni »Jutrov« pajdaš, pri katerem se vsak hip lahko srečate s Krpanovo kobilo, je naslednjega dne skrbno prinesel to najnovejšo senzacijo s fotografijo oskrunjenega spomenika in klišejem listka, ki so ga »slovenske žene« pustile na pokvečeni skulpturi, obenem pa je — za vsak primer — zavil z očmi in »vandalizem« obsodil. — V naslednjih dneh je vsak hip postajala pred spomenikom gruča ljudi, ki je pogovor nadaljevala v tistem smislu, ki sem ga omenil zgoraj, le nekaj pabalinskih izbruhov in pogumnih grobih šal, ki so to »novo slovensko stvarnost« odobravale, je bilo čuti zraven. — Kmalu po tem svojem prvem junaštvu, ki se je seveda zgodilo ponoči, so menda ravno tiste »slovenske žene« po-

Zgodba o velikem možu

Tedaj, ko še ni bilo velikih narodov in vele-sil, ampak so živeli še samo majhni narodi in rodovi, je živel tudi narod Maličev. Baval se je z lovom, poljedelstvom, živinorejo, kakor so to delali takrat tudi drugi narodi. Živel ni posebno dobro, pa tudi posebno slabo ne, kakor je bilo to tudi pri drugih narodih. Živel pa je kolikor toliko mirno in zadovoljno.

Zdajci pa se je pojavila nezadovoljnost posebne zvrsti. Nastopili so namreč ljudje, ki so imeli več stikov z drugimi narodi in so začeli govoriti, da je narod nesrečen, ker nima nobenega velikega moža. Drugi narodi imajo velike lovce, velike junake, velike mislece, vidce, s katerimi se ponašajo in ki jih postavljajo mladini za vzor, pri nas pa ni ničesar. Nimamo moža, s katerim bi se postavili pred tujci, nimamo zgleda, ki bi ga stavili naši mladini za vzor, imamo samo majhne in srednje ljudi. Tako so govorili in nazadnje se je ta misel tako razširila, da so sklenili, da je treba iskati pomoči.

Obrnili so se na starega čarovnika in so ga prosili, naj jim pomaga. Ta je napravil strog obraz in jih je z vso resnobo slovesno vprašal, če popolnoma premišljeno želijo imeti velikega moža. Ko so mu to slovesno potrdili, jim je odgovoril: »Lahko vam dam velikega moža, vendar samo z vašo iskreno pomočjo in sodelovanjem. Obljubite mi, da boste dve leti storili vse, kar vam bom naročil. Tudi to so obljubili. Nato je čarovnik pokazal na Janeza Povprečnika in je slovesno izjavil: »To je vaš veliki mož. Odslej naprej morate vedno in povsod govoriti o velikem našem Janezu Povprečniku. Povsod morate hvaliti njegovo globoko modrost in jasnovidnost,

lile spomenik s katranom, ne vedoč, da je g. Kralj postavil simbol slovenski kmečki ženi, nikdar ne narodni dami ali sufražetki ljubljanskega poveljnega kova. In tako se je zgodilo, da je čez noč postalo iz skulpture nekaj drugega: ne več simbol slovenske kmečke žene, ampak simbol »slovenske žene«, ki ga je oskrunila. S tem je bilo v glavnem delo končano, ulica je imela prav, ker je zmagala. Od tiste druge noči varuje spomenik policijski stražnik.

Iz epizode, ki je sledila — to omenjam zavoljo popolnejše slike o stvari — je najzanimivejši sestavek zagrebskega znanstvenika g. univ. prof. Borisa Zarnika, ki je pod naslovom: »Slovenici smo zdrave in čile rase«, izšel 24. VII. v »Jutru«. Zanimiv je zato, ker ta g. univ. profesor, ki te skulpture na Valvazorjevem trgu sploh videl ni, o stvari piše in piše med drugim tudi tole: »Ne morem pa se z vami strinjati, ako ne morete odobravati načina, s katerim so dali poškodovalci spomenika duška svojem odporu« in da je to dejanje samo vredno obsodbe. Ne, velečeni gospod urednik, kot biolog moram konstatirati, da

je to z biološkega stališča najrazveseljivejši pojav zadnjih let (podčrtalo uredništvo »Jutra«) na Slovenskem. Gre namreč za elementaren izbruh slovenske rasne samozvesti... Neznanim izvršilec narodne obsodbe pa kličem: **bravo, dečki!** (Podčrtalo uredništvo »Jutra«) Le tako naprej, zavedajte se dalje svoje plemenite slovenske krvi... — Da komu take ugotovitve zdrsnejo izpod peresa, bi ne bilo niti čudno; prepričan sem, da je Janez pisal Micki v Crikvenico na letovišče nekaj podobnega. Čudno in še bolj zanimivo pa je, da je »Jutro« sestavek tega gospoda sploh priobčilo in da je celo tako dosledno nadaljevalo pot, ki jo je začrtal »Jutrov« umetnostni kritik takoj v začetku te zgodbe, da je k sestavku g. univ. prof. pridal svoj zaviti repek sam urednik »Jutrove« kulturne rubrike g. -o.

Vse to pa se je zgodilo v našem okolju v času, ko je vprašanje slovenskega človeka, seveda tudi slovenske žene od dne do dne bolj pereče in ki bi ga bilo res potrebno prijeti reševati, pa prav gotovo drugod in drugače kot se je to zgodilo. Fr. B.

Opazovalec

Jugoslovenstvo — umišljava in laž

Belgrajski »Socialni Vesnik« je napisal v svoji predzadnji številki besede, ki sicer prav za naše bralce ne pomenijo nobene novosti, ki pa so vendar razveseljive, ker pričajo, da so tudi Srbi začeli spoznavati vso lažnivost in neosnovanost nacionalnega jugoslovenstva. Takole pravi:

Kar se pa nas tiče, nimamo popolnoma nobenega razloga obžalovati, da je pokopano tisto jugoslovenstvo, ki ga zastopajo in zagovarjajo dr. Tartaglia in njemu podobni. Narobe, mi smo tega samo veseli. Pokopano je in zginito s sveta tisto, kar ni moglo niti živeti, ker je bilo lažno in škodljivo. Jugoslovenstvo, ki nam je bilo dopovedovano in ponujano teh dvajset let od ustanovitve Jugoslavije, je bilo res velika umišljava in laž. In ne samo velika umišljava in laž, ampak tudi velika nesreča za vso našo novo in mlado državo. To jugoslovenstvo ni ne teoretično ne praktično služilo utrditvi naše mlade države, ampak je nasprotno motilo in oviralo njeno utrjevanje in ureditev. To jugoslovenstvo, uporabljano še od političnih trgovcev in visokomercov, ni zblíževalo in družilo treh jugoslovanskih narodov (Srbov, Hrvatov in Slovencev), ampak jih je nasprotno še bolj oddaljevalo in razdvajalo. To jugoslovenstvo ni bilo znamenje svobode, bratovstva in enakosti treh naših narodov (Srbov, Hrvatov in Slovencev), ki so ustanovili skupno državo, ampak so znak političnega nazadnjaštva, socialne krivičnosti in gospodarskega izkoriščanja, ki ga je izvajala peščica privilegiranih jugoslovanskih integralistov tako na srbski kakor na hrvaški in slovenski strani.

Naj v trajen spomin spet povemo in poudarimo, da je bil med tistimi, ki so predstajali med Slovenci ta sestav političnega nazadnjaštva, socialne krivičnosti in gospodarskega izkoriščanja, v prvi vrsti dr. Žerjav, čigar »državništvo« »Jutro« vsako leto za Vidov dan znova povzdiguje, njegovo izročilo pa nadaljujejo še zmeraj dr. Kramer in njegovi že s tem, da to Žerjavovo »državništvo« podajajo kot zgled prave narodne politike.

Nov pravilnik za delavce državnih prometnih ustanov

Oblastni odbor Udruženja jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev Ljubljana je preučil določbe novega pravilnika za delavce državnih prometnih ustanov, ki je bil objavljen v Službenih novinah kraljevine Jugoslavije št. 154. od 11. VII. 1939 in ki naj bi stopil v veljavo dne 12. avgusta 1939, ter je ugotovil, da so mnoge določbe novega pravilnika slabše od dosedanjih. Največje hibe novega pravilnika so določbe glede: 1. stalnosti, 2. polne zaposlitve, 3. zvišanih dnevnic in 4. pokojninskega zavarovanja.

Kratka pojasnila: Ad 1. Po dosedanjem pravilniku je imel železniški delavec pravico do stalnosti po 5 letih službe ob izpolnitvi predpisanih pogojev, po novem pravilniku pridobitev stalnosti ni avtomatska, temveč je docela odvisna od volje upravnih organov. Ad 2. Stalnim delavcem ni zagotovljena polna zaposlitev za vse delovne dni, za stalne delavce progovzdrževalne službe so pa nove določbe glede zaposlitve celo slabše od dosedanjih.

Ad 3. Določbe glede priznavanja in izplačevanja zvišanih dnevnic se sicer niso poslabšale nasprotno dosedanjim, so pa nepopolne, ker ne določajo podrobno višino istih po draginjskih razmerah, sposobnostih delavca, sistemu dela in vrsti obrti. Tudi na priznanja zvišanih dnevnic obvezno, temveč je v popolni odvisnosti od volje upravnih organov.

Ad 4. Nove določbe pokojninskega zavarovanja docela spreminjajo osnove delavskega pokojninskega zavarovanja. Za dosego 100 odstotne pokojnine je za profesionaliste in polkvalificirane delavce predpisana 47 letna, za navadne fizične delavce pa celo 57 letna členska doba, čeprav pre-

stane stalnemu delavcu služba po določbah istega pravilnika, ko dovrši 60. leto starosti. Osnova za odmero pokojnine je za kvalificirane in polkvalificirane delavce povprečen dejanski zaslužek zadnjih 10 let, za fizične delavce pa povprečen zaslužek cele členske dobe. Poleg tega bo morala večina delavcev vplačevati za pokojninsko zavarovanje večje prispevke od dosedanjih in povrh še razliko za vso službeno dobo nazaj.

To so najboljčutljivejši trdote novega pravilnika. Po naših ugotovitvah se je bati, da se stanje železniškega delavca z novim pravilnikom ne bo izboljšalo, ker prinaša novi pravilnik več trdot kot pa izboljšanj. Naša organizacija se je več let borila za zboljšanje dosedaj veljavnega pravilnika. Izdelala je podrobne predloge in jih predložila odločujočim oblastem. Ugotavljamo, da naši predlogi v novem pravilniku niso upoštevani! Izjavljamo, da z novim pravilnikom nismo zadovoljni in bomo ukrenili ustrezne korake.

Oblastni odbor UJNZB Ljubljana.

Več srčne omike, planinci!

V »Gorenjca« je napisal Joža Herfort lep sestavek »Cvetju na pomoč«. Želeti bi bilo, da bi kaj zalegel njegov opomin, v sedanjih dneh, ko so naše planine v cvetju, prav posebno resničen. Kajti prava srčna omika se ne kaže samo v razmerju do človeka, ampak tudi v vedenju v naravi in do nje. Morebiti v zadnjem pogledu še bolj, ker se sočlovek zna laže ubraniti pred neomikanostjo, kakor molčeca narava. Zato podatiškusujemo nekaj odstavkov:

Gospoda, mar je res lepo, če pride planinec z gora in je tako »okrašen« z rožami, ponavadi z redkim planinskim cvetjem, kot bik, ko ga peljejo na jesen s planine? Na palici takega planincea binglja šop rož, z nahrbtnika drugi, okoli in okoli klobuka pa spet roža zraven rože. In če ste bili vi kdaj taki, pa vas ni bilo sram? V svoji goreči in botanični strasti niste rabili nožička, pač pa ste trgali, ruvali in pulili vse vprek, in ni vam bilo mar potomstva rož! Spet mi boste pritrtili, da imam prav, in marsikdo bo v srcu sklenil iti za menoj.

Ali ni lepo iti na izlet, v gore, kamorkoli in vas povsod namesto puščave pozdravlja cvetje s svojimi lepimi očesi, kot bi nas pozdravljalo in nas lepo sprejemalo v svojem lepem domu v božji narodi. Zakaj bi te naše ljubke prijateljice uničevali in morili.

Lepa tiha dolina je bila posuta z morjem drobnih ivanjščic, ob robu je dehtel bezeg in obetal, ptičkom pogrniti pod jesen polno mizo sladkega črnega sadu. V dnu dolinice je bilo močvirje in ob njem venci rumenih, zlatočasnih kalužnic. Tam pa, kjer je voda napravila zrcalno gladino, je odprl svoje čudežne cvetove čudež naših voda — lokvanj. Poznate to našo najlepšo rožo? Ne? Veliki, 10—15 cm visoki beli cvetovi, ki so sem in tja malo, nežno rožnati, odpro zjutraj soncu svoje čudovite vijolične čaše, na večer pa spet zapro svoja očesa. Skoro vsak teden sem bil 2- do 3-krat pri njih na obisku in vedno sva z ženo strmela v te bele cvetove kot v čudeže.

Nekega dne pa sva našla ivanjščice v dolini pregažene in povaljane, bezeg polomljen in mlako z lokvanji opuščavljeno. Divjak, ki je tu divjal in po svoji kruti duši gospodaril, ni pustil niti enega cveta. Oba z ženo sva žalostno strmela v to razdejanje in tiho odšla. Nikdar več se nisva vrnila v to dolino, ki nam je dala toliko lepih ur, pa je vso lepoto uničil divji in surov človek.

Davki in samoupravne dajatve v Sloveniji

Pod tem naslovom piše »Privatni nameščeneec«: Pri obremenjevanju posameznih pokrajin ne upošteva država števila prebivalcev, ampak se obremenjevanje vrši na sledeče načine:

1. Prečanske pokrajine (Slovenija, Hrvaška, Voj-

vodina) so zelo obremenjene s samoupravnimi (banovinskimi in občinskimi) davki, od države pa ne dobivajo nič, ali pa zelo malo.

2. Srbske pokrajine so manj obremenjene in dobivajo večjo državno pomoč.

3. Mesto Belgrad ne plačuje nikakih samoupravnih dajatev, dobiva pa največjo državno pomoč.

Slovenija plačuje 36% več samoupravnega davka kot dunavska banovina, 403% več kakor moravska in 455% več kakor vardarska. V vsej državi pride na prebivalca povprečno pičlih 70 din samoupravnih dajatev, v Sloveniji pa 161 din.

Prebivalec Belgrada plačuje le 550 din občinskega davka, prebivalec slovenskih mestnih občin pa 730 dinarjev občinskega davka in 161 din banovinskega samoupravnega davka.

V Sloveniji pride na tisoč km banovinskih cest 151 km državnih cest, medtem ko je to razmerje v moravski, drinski, vardarski in zetski banovini 252, 372, 688 in 770 km državnih cest na tisoč km banovinskih cest. Tako mora plačati za vsak dinar, ki ga porabi država za vzdrževanje cest, Slovenija 5 din, moravska banovina pa komaj 1,50 din.

Slovenija je dala za svoj socialni preračun v letu 1935-36 nad 15 milijonov dinarjev, država je prispevala 14 milijonov. Srbija je dala v isti namen 1,8 milijona din, država je prispevala torej na vsak milijon, ki ga izda naša banovina v ta namen, nekaj manj kot milijon, v Srbiji pa 20,6 milijonov din.

Spontani protesti ogorčenega ljudstva

Taki protesti niso nobena nova stvar. Tudi naši jugoslovenci so se zmeraj dobro razumeli na njihno izdelovanje. Med najznamenitejše so spadali gotovo tisti shodi »hrvaških kmečkih množic«, ki jih je prirejal v slavnih dneh JNSarske vladavine poslanec Kovačević na Hrvaškem, in na katerih so bojda Hrvatje »enodušno« obsojali veleizdajalsko politiko dr. Mačka, pa se seveda ogrevali za nacionalno trojico Živković, Demetrovič, Kramer. A kakor je bila vsa stvar neumno prirejena in izvedena, manjkalo ni tepcev med nami, ki so prav resno verjeli, da so se dr. Mačku tla na Hrvaškem za vselej spodmaknila. Zaradi resnice in stvarnosti je pa treba priznati, da je bilo tudi drugih mojstrov v prirejanju takih ogorčenih protestov ogorčenih množic, in na primer dr. Stojadinović gotovo ni bil med zadnjimi. Saj smo lahko brali ob njegovem precej dragem potovanju po hrvaških pokrajinah, kako so Hrvatje neverjetno navdušeni zanj in kako obsojajo »neplodno« politiko dr. Mačka. Čudno le, da je ta dr. Maček, ki so ga množice tako in tolikokrat obsojale, po volji prav tistih množic politično preživel toliko politikov, nasprotno katerim so ga baje obsojale.

Toda ker tepcev na svetu nikoli ne zmanjka, se jih bo našlo zmeraj dovolj, ki bodo v take »ogorčene proteste« verjeli, ker so pač zgubili vero v dobro, resnično, pravično ter se udingali maloti in nizkosti.

Razume se ob sebi, da so v prirejanju takih protestov samozvani režimi po vsem svetu največji mojstri. Človek, ki ga vsa stvar še malo ne briga, dobi zdajci ukaz, naj gre protestirati. Do abotnosti so pa privedli take proteste ljudstva, kakor se zdi, Japonci. Švicarski dnevnik »National-Zeitung« prinaša na primer fotografski posnetek takega ogorčenega protesta, ki je seveda naperjen zoper Angleže. Na neki tokijski cesti so se zbrali »protestanti«. Prav nič ogorčeni niso videti, kvečjemu malo radovedni in malo zdolgočasni. Na vojaškem avtomobilu pa stoji mož z megafonom. Z njim bo dal znamenje, kdaj naj se začne »spontano« in seveda primerno »ogorčeno« protestiranje.

Stvar je simpatična po svoji tehnični preprošćini. Zato bi jo v tej dobi tehnike in nove stvarnosti priporočali v posnemanje. Tudi pri nas.

Sargov

KALODONT

proti zobnemu kamnu

Preslišano svarilo

Za petindvajsetletnico izbruhla velike vojne ponatokuje švicarski dnevnik »Basler Nachrichten« sestavek, ki ga je napisal Eduard Bernstein za »Berliner Morgenpost« od 30. julija 1914. Sestavek je bil že postavljen, zadnji hip pa je bil vzet iz stolpca lista, ker je medtem začela svoje delo vojaška cenzura. Zanimivo utegne biti tudi danes, kako je politično, gospodarsko in sociološko izobražen človek pravilno gledal na razvoj tiste velike stiske človeštva, ki je stopila v zgodovino z oznako svetovna vojna. Zanimivo tem bolj, ker se prav v teh dneh zdi, kakor da bi se hotela ta velika stiska ponoviti. Kajti kulturni, izobraženi ljudje so si glede razvoja takih spopadov zmeraj na jasnem. Oni se uče iz zgodovine, iz gospodarskega in političnega ustroja družbe in države. A le po navadi nimajo besede. Kajti demagog, kričar, nacionalist odloča po navadi v najusodnejših trenutkih. Morebiti utegne vendar tale Bernsteinov sestavek temu ali onemu dati pobudo, da gleda nekoliko dlje in misli nekoliko globlje:

Če bi imeli vojni hujskači toliko pameti, kolikor imajo hudobne volje, tedaj bi delali bržkone manj hrupa. Njihen račun je napačen, in to bi hoteli prav na kratko vendarle vsaj ugotoviti, preden se začne bitka, to se pravi, preden bo ogražalo »obsedno stanje« vsako izrečeno resnico z ječo. V nekaj dneh ne bo smel nihče več govoriti resnice, a kaj šele jo pisati. Zato torej v zadnjem trenutku: vojni hujskači se motijo v računu. Prvič: **ni nobene trozveze. Italija ne bo zraven**, vsaj pri nas ne; če sploh, pojde z antanto. Drugič: **Anglija ne ostane nevtralna**, ampak bo pomagala Franciji, ali takoj ali šele v trenutku, ko bo Francija resno ogrožena. **Anglija tudi ne bo trpela**, da bi deli nemške vojske korakali skozi Belgijo, kar je od leta 1904. splošno znan strateški načrt. Če se bo pa vojskovala Anglija zoper nas, tedaj bo vstal ves angleški svet, zlasti **Amerika**, zoper nas. Bržkone pa ves svet sploh. Kajti Anglijo spoštujejo povsod, če je celo ne ljubijo, kar pa o sebi žal ne moremo reči. Tretjič: **Japonska** Rusije ne bo napadla, najbrž pa nas v prijaznem spominu na naše sovražno posredovanje pri miru v Simonosekiju. Tudi Knackfussove apoteoze »Narodi Evrope« pa tako naprej v Vzhodni Aziji niso pozabili. Četrtič: **skandinavske države** (naši »germanski« bratje) nam bodo prodajali, kar bodo lahko pogrešali, sicer nam pa niso naklonjeni. Petič: **Avstro-Ogrska** je vojaško komaj Srbom in Romunom kos. Gospodarsko se ravno lahko nekako sama prestrada tri do pet let. Nam ne more nič dati. Šestič: **revolucija na Ruskem** pride kvečjemu šele tedaj, ko bodo Rusi premagani. Dokler se bodo zoper Nemčijo vojskovali z uspehom, ni misliti na revolucijo.

To v vsej naglici in v zadnji uri. Naši poslaniki poznajo prav natančno položaj. Tudi gospod Bethmann ga mora poznati. Ne moremo si misliti, da bi dal, da zapeljejo neodgovorni državo v tri- do petletno vojno, medtem ko odlaga odgovornost iz strahu pred grožnjami Vsenemcev in militaristov. Če bomo na koncu te najstrašnejše vojne, ki jo je svet kedaj videl, zmagovalci, ni gotovo. Pa tudi če vojno dobimo, ne bomo ničesar pridobili. Kajti Avstro-Ogrska se ne bo zato pehala, da postane Nemčija večja. Denarja za vojno odškodnino na koncu vojne nikjer ne bo. **Edini zmagovalec v tej vojni bo Anglija. Nem-**

čija se bo vojskovala za nič, kakor je šla v vojno za nič. — Milijon mrličev, dva milijona pohabljenec in 50 milijonov dolgov bo bilanca te »vesele vojne«. — Drugega nič.

Švicarski list pripominja seveda in pravilno k tej zadnji opombi, da se je pisatelj zmotil. Kajti ni bilo milijon mrličev, ampak 8,615.555.

Slovenska humoristična knjiga

Skoraj se je nekaj časa zdelo, da Slovenci nimamo smisla in čuta za humor in satiro. Bilo je sicer že pri nas dovolj poskusov v tej smeri: od Aleševčevega »Brencelja« pa do »Ose« pred vojno. Ali nekako se niso mogli ali znali zasidirati. In knjištvo te vrste je zmeraj veljalo bolj kot nekako druge vrste, četudi se lahko reče, da je imel na primer Aleševčev »Brencelj« v dobi našega narodnega preporoda več zaslug za našo narodno zavest, kakor marsikakšen »resen« list.

Tudi po vojni se je zdelo, da ne bomo hodili svoje lastne poti na tem polju, da nam bo prej ko slej vcepljala tujina svoj, nam tuji humor. In tako so se šopirili in se šopirijo še danes pri nas tuji humoristični obzorniki, v prvi vrsti nemški, katerih propadanje je zlasti v zadnjih letih kar prijemljivo, in katerih vstosmerjeni humor bi včasih naravnost živo rabil nekoga, ki bi človeka sunil med rebra, češ: »Zdaj se moraš vendar smejati!« A prav v časih, ko brska človek iz naveličanosti v kakem javnem lokalu po takih »humorističnih« listih, bi se mu res skoraj poridil dvom: »Morebiti pa Slovenci res nimamo smisla in čuta za humor, sicer bi bili morali ti in taki listi že zdavnaj zginiti iz naše srede.«

Pa imamo vendar tudi Slovenci svoje humoristične liste, in četudi ne mislimo pretiravati s hvalo, eno lahko rečemo: Boljši so, kakor je vsaj velikanska večina tistih, ki nam jih v javnih lokalih ponujajo naši ljudje v prvi vrsti, če ne morebiti celo edine. In razen tega: naši so, domači so, in svoj lastni svet gledamo v njih.

Te dni je izdala uprava enega takega slovenskega šaljivega lista, »Posebna izdaja« v Ljubljani, knjigo 135 karikatur na 65 straneh pod naslovom »Poglejmo se«. Sestavljen je knjigo Štefan Jerko-Čiček. Karikature so seveda opremljene z besedilom. Rišejo nam našega človeka, naše javno življenje od vesele in žalostne strani. In kdor jo bo pregledoval in bral, bo res lahko videl v njej tragikomično podobo naših ljudi in razmer.

Mali zapiski

Kočevski premogovnik

»Kočevski Slovenec« piše o kočevskem premogovniku in o stiski slovenskih rudarjev, ki so zaradi slabih naročil brez dela, in ugotavlja pri tem tole važno dejstvo:

Sicer pa akcijska družba — Dolenjske železnice — še eksistira, tudi delničarjev je še mnogo po deželi in v zadnjem času so se te delnice celo iskale od privatnika in celo od nekega ljubljanskega denarnega zavoda. Zakaj se ne vztraja na pogodbi od leta 1893., po kateri mora družba jemati od kočevskega premogokopa 100.000 ton premoga letno. Zakaj ne stopijo delničarji DŽ kedaj skupaj in v korist kočevskega

Stopim torej v tajništvo na Jelačinovem trgu, proseč za štiri listke. Ko sliši, da sem Ljubljčan, me tajnik zavrne, češ da naj se obrnem do gospoda Albina Prepeluha, ki da je njihov zapnik za Ljubljano. To ime me tedaj ni več iznenadilo. Zadostvovalo je nekaj besed, gospod je segel na polico in mi izročil šop belih listkov. Odhajajočemu mi je še dejal: »Iz dravske banovine jih pride veliko; agitirajte še vi, da jih bo več.« Zunaj sem preštel in naštel ravno pet in dvajset vozovnic.

Prišla sta samo dva moja mlajša sinova. Da nismo bili že vajeni, kje se dobimo, bi se bili zgrešili v velikanski zmešnjavi na postaji. Mnogi, ki jih ni nihče odpeljal, so se prerivale sem in tja, ne vedoč ne kod ne kam. Spremljevalci vlakov so se večinoma porazgubili, skrbec le za sebe, prepustivši ljudi zagrebškim vodnikom, čakačim na postaji. Ti, ponajveč mladi plačanci, niso bili preveč vestni.

Odšli smo v klet v bližini mojega stanovanja. Tu me je njen lastnik, Slovenec, seznanil z vodnikom manjše skupine »kmetov« iz Srbije. Možno je predstavil kot »zemljoradnik« i bivši narodni zastupnik; da, »radikalne partije,« je poudaril še posebej. Kmečki župan in neizvoljen banski svetnik sta mu bila najbrž premalo imenitna, ali je pa hotel z zamolčanjem, da je sedaj »samo« to, izzvati moje občudovanje svoje skromnosti, ko bom zvedel še za te njegovi dostojanstvi.

Bil je v obleki šumadinskega kmeta, čokat, zagorelega obraza; gladko obrat, ščetinasti brki, že močno srebrni, kratko pristriženi. Sive oči, v temnih jamicah počasne, toda budne in predir-tjive; glas zamolklo golčec, beseda stehšana vsaka posebej. Nihče bi ne bil slutil v njem kaj drugega ko nekoliko šolanega kmeta.

Pripeljal je kakih 30 ljudi, da jih vzame go-

premogokopa ne ponove te zahteve na odločilnih mestih, sopodpisnikih oziroma naslednikih te pogodbe. Ali je morda vse to že ničevno? Res je v upravo prevzela država kočevsko železnico, ali družba ima še svoje pravice, ki naj jih uveljavlja!

Kaj ko bi se za vso stvar zavzeli tisti, ki imajo od javnosti dano pooblastilo in dolžnost?

Svetovno poslanstvo Velike Britanije

Švicarskemu dnevniku »Neue Zürcher Zeitung« poroča njegov pariški dopisnik o razgovoru s francoskim učenjakom André-om Siegfriedom o sedanjih svetovno-političnih stiski. Že leta kaže Siegfried na to, da utegne zgubiti Anglija svoje vodilno mesto. Britanskemu imperializmu pa gre hvala, če je postal svet »mednarodna trgovinska republika«, v kateri so uspevali vsi trgovski narodi zaradi britanskega varstva na morju v duhu svobodne trgovine in fair play-a. Kdo naj prevzame vodstvo belega plemena, če kaže Velika Britanija znanejša slabosti ali če bi bila celo v vojni premagana? Zedinjene države po Siegfriedovem mnenju doslej niso pokazale te volje. Velika Nemčija bi sicer imela organizatorično-tehnično sposobnost za hegemonijo, nima pa politično-kulturne, meni Siegfried. Nemčija je hotela prvič že leta 1914. uresničiti svoje imperialistične sanje, pa so se razblinile, ker je njen militarizem zdramil vse svobodne narode. Tudi zdaj se postavlja ves svet na stran Anglije, katere liberalni duh je v smislu kulturnega vzora belega plemena, pri katerem so udeleženi tudi Amerikanci severne in južne polovice svoje celine. Da se obdrži Velika Britanija v svojem svetovnem poslanstvu, je za vse narode usodno vprašanje, tudi za nemškega.

Nemške cigarete krajše in lažje

Zaradi pomanjkanja deviz ne more Nemčija kupovati dovolj tobaka v zamejstvu. Zato je izdala naredbo, da morajo biti cigarete krajše in lažje za 10 odstotkov.

Eden za drugim

Boljševiški maršal Blücher je bil med boljševiki na glasu kot najboljši general. Bil je glavni zapovednik daljnovzhodne vojske. Na zunaj se je njegova moč kazala tudi v tem, da je bilo neko mesto preimenovano nanj: Blücherovo.

Kakor poroča »Pariser Tageszeitung«, pa so te dni spet preimenovali to mesto v Leninskoje. To bi dokazovalo, da je ta »najboljši« general dokončno spoznan za najslabšega in likvidiran. Nič mu ni pomagalo, če je še lani glasoval za smrt svojega tovariša Tuhačevskega.

Diktatura nima rada preveč priljubljenih in slovitih ljudi. Zato je pač diktatura. Ali se mora menjavati sama, ali pa mora menjavati druge. Seveda se odloči raje za druge.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik »Slovenije«!

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

Janez Kočmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Nevajeni velikega mesta in brez vodstva, se večina ni upala oddaljiti od šol in drugih prostorov, kjer so bili nastanjeni. Drugi spet so v gručah taval po mestu, posedajoč po vežah in parkih. Utrujeni od dolge vožnje in stojje prečutih noči v mrzlih železniških vozovih so mislili le na povratek; mnogi se sploh niso oddaljili od železniških postaj. Sramujoč se takih »manifestantov«, so jih prepustili voditelji popolnoma same sebi!

Razen utrujenosti je bil tudi stradež. Govoril sem z mnogimi. Največ jih je dobilo samo po 10 din za ves čas. Redki so dobili več. Mnogi so bil na potu dva dni pa tudi dlje. Pot nazaj seveda spet tako dolga. Veliko jih je bilo brez vsega; mnogi celo brez kruha. Stradali so tudi tisti, ki so imeli kak dinar; trgovine so ogledovale samo od zunaj, vanje se niso upali. Kruh ves razprodan. Zagrebčani jih tudi niso gledali prijazno.

Zaradi pomanjkanja prostora po šolah je moral biti na zahtevo vodnika sleherni javni lokal odprt vso noč. Brezplačno seveda, ne glede na to, če so »gostje« kaj naročili ali ne. Kdor se je upiral, se mu je zagrožilo s policijo; ta da ga bo pokorila zaradi prekoračenja policijske ure druge krat. Srečni tisti, ki so prišli na ta način pod streho.

Zastojnska vožnja je prišla prav tudi meni. Kako priti do nje, me je opozoril eden mojih tovarišev, ki je tudi sam dobil več brezplačnih vozovnic za svojce v Banji Luki. Dali so mu jih zgolj, ker tam niso imeli zaupnika; drugače jih je bilo mogoče dobiti samo pri krajevnih poverjenikih.

stilničar pod streho. Ta se je vdal šele na grožnjo domačega vodnika s policijo.

V dokaz, da smo tudi mi namenjeni na shod, mu pokažem vozovnici svojih sinov. Možno pogleda in se začudi; dotlejši popolnoma miren, vzklikne zavzet: »Kakšen Dragutin? Karla, pa ne Dragutin! Meni se je podpisal Karla... Majka mu švabska!... Pa to tudi ni njegova pisava. Čakaj, da vidiš... Rekši seže pod telovnik in izvleče šop pisem in papirjev.

Na vozovnici je bila udarjena faksimilka s podpisom, glasečim se na ime Dragutin Kovačević. To je moža razburilo. »Primerjajte pisavo,« reče, položivši predme eno izmed pisem. Bilo je Kovačevićovo, pisano s črnilom in podpisano s Karla Kovačević. Brez dvoma, podpisa sta bila različna: na pismu težak in okoren, na vozovnicah gladek in nežen kakor od ženske roke.

Čudil sem se, da je mož to opazil; še bolj pa, da ni tega zasledil že prej na svoji vozovnici. Toda pojasnil je, da se je pripeljal brez voznega listka. Pri njih da niso birokratje; čemu vozovnice, ako je voznja zastoj in se lahko pelje vsak? Zadoštuje, če reče potnik: »Idem na skupščino.«

Gospod »bivši« se je bil prijavil Kovačeviću kot govornik, ta mu je pa odpisal, da je že preveč priglasenih, sploh pa, da je že prepoznano. Iz pisma sem razvidel tudi, da moj novi znanec ni samo »bivši narodni zastupnik«, ampak tudi župan občine H. in banski svetnik. Najbrž je možakar nalašč zasnoval tako, da je na ta način razkazal še druga svoja dostojanstva.

Počasi je postal zgovoren, jezik se mu je razvezal še bolj, ko sem mu ponudil prenočišče. Zvrnil je lepo število kozarčkov klekovače, plačilo pa blagohotno prepustil meni. Najprej me je imenoval gospoda, potem prijatelja, nazadnje pa kar brata. Zahteval je, da naj ga tikam.

(Dalje prihodnjič.)